

KÜFÜV

(bk. KEFÂET).

KÜHL

(bk. SÜRME).

KÜHNEL, Ernst

(1882-1964)

Alman sanat tarihçisi ve müzecisi.

Almanya'nın Neubrandenburg şehrinde doğdu. Çok dil bilmesiyle ünlü bir öğretmeninin oğludur. Liseyi bitirince hukuk öğrenimi görmek ve Fransızca'sını iletirmek için Paris Üniversitesi'ne gitti. Fakat bir yıl sonra buradan ayrılarak Viyana, Münih ve Heidelberg üniversitelerinde hukukun yanı sıra sanat tarihi okudu ve özellikle Heidelberg Üniversitesi'nde tamamıyla sanat tarihi üzerinde yoğunlaşp diplomasını bu dalda aldı.

Kühnel, İtalya üzerinden Kuzey Afrika ve İspanya'ya yaptığı bir seyahat esnasında tanıştığı Alman kitap yayımcısı C. Biermann kendisine, ünlü sanat merkezlerini tanıtan Stätten der Kultur adlı bir dizinin Cezayir ve Gırnata ciltlerini yazmasını teklif etti. Kühnel'in bütün meslek hayatına şekil verecek olan bu teklif onun Viyana'da öğrenci iken Arapça, Farsça, Türkçe öğrenmekle kendini gösteren İslâm dünyasına olan ilgisini tamamen bu alana çekti. Kühnel'in sipariş üzerine yazdığı kitaplar 1909'da piyasaya çıkarken aynı yıl içinde Die Kunst des Ostens dizisinden Mağrib sanatına dair bir kitabı yayımlandı. Bu arada Berlin Devlet Müzesi'nde asistan olarak çalışmaya başladı. 1910 yılında önce Berlin, ardından Münih'te açılan İslâm sanatları sergilerinden ikincisinin hazırlanmasına yardım etti. Ayrıca serginin katalogunun "Kitap Sanatları" ve "Maden İşleri" bölümlerini yazdı, ilmi dergilerde sergideki eserlere dair makalalar yayımladı. 1912'de Sâmerrâ kazalarına katıldı.

I. Dünya Savaşı'nın başlarında Alman gizli servisi hesabına Fas'ta bir süre Bedeviler arasında yaşayan Kühnel daha sonra yine görevi gereği İspanya'ya geçti ve buradaki ikametı sırasında İspanyolca ve Portekizce öğrendi. Savaşın ardından eski işine döndü. Bu arada müze müdürü W. von Bode'nin Anadolu halılarına dair *Vorderasiatische Knüpfeppiche aus*

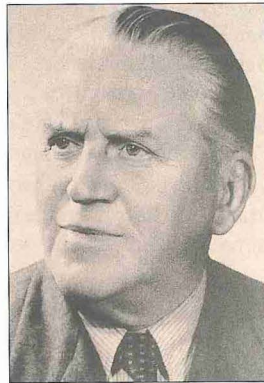
älter Zeit adlı eserinin büyük katkılarıyla genişletilmiş üçüncü baskısını yaptı (Leipzig 1922); eser 1922 ve 1958'de İngilizce'ye çevrildi.

İslâm sanatının özellikle halı ve küçük sanatlar dallarında dünyanın en ünlü uzmanı sayılan Kühnel, Berlin Devlet Müzesi'ndeki görevini sürdürürken 1930'dan itibaren Berlin Üniversitesi'nde ders vermeye başladı ve 1935'te profesörlük kadrosuna tayin edildi. Kahire Üniversitesi'nin davetlisi olarak üçer aylık sürelerle 1936-1938 yıllarında üç defa ve 1948-1952 yıllarında dört defa Mısır'a giderek ders okuttu. 1942 ve 1944'te İspanya ve Portekiz müzelerinde konferanslar verdi. Kühnel, müzecilik hayatının en zahmetli dönemini II. Dünya Savaşı'ndan sonra yaşadı ve müzenin Doğu Berlin'de kalması sebebiyle Batı Berlin'de yeni bir müze kurmak için savaş sırasında çeşitli yerlere saklanan eserleri bir araya toplama işini yürüttü; 1951 yılının sonunda, 1931'de Friedrich Sarre'nin yerine getirildiği müzedeki İslâm eserleri bölüm başkanlığından emekli oldu. 75. doğum yıldönümü münasebetiyle meslektaşları tarafından kendisi için bir armağan kitabı hazırlandı (*Aus der Welt der islamischen Kunst. Festschrift für Ernst Kühnel zum 75. Geburtstag am 26.10.1957*, Berlin 1959).

Kühnel özellikle Kuzey Afrika, İspanya, İran ve Hint İslâm sanatları üzerinde çalışmış, katıldığı kazı ve geziler dolayısıyla da Irak'ı tanımıştır. Onun Selçuklu ve Osmanlı Türk eserleriyle fazla ilgilenmediği görülür. Ancak yine de İstanbul Arkeoloji Müzeleri'nde "Şaheserler" dizisinin III. cildi olarak İstanbul Çinili Köşk'te bulunan Türk ve İslâm eserleri hakkında bir kitap hazırlamış, Türk-İslâm sanatına dair bazı makaleler yazmıştır. Bunlar arasında en çok dikkat çekeni Osmanlı tuğrasını incelediği yazıdır ("Die osmanische Tughra", *Kunst des Orients*, II [1953], s. 39-82 ve

25 resim). Kühnel İslâm sanatları dışındaki konularla pek ilgilenmemiş, sadece yine sanat araştırması çerçevesinde İslâm sanatı ile Kuzey Avrupa sanatı arasındaki ilişkiler üzerinde durmuştur. Öldüğünde başlıcaları aşağıda verilen 500'e yakın kitap ve makalenin sahibi bulunuyordu. Bu zengin bibliyografya önce kronolojik sırayla Kurt Erdmann ve ardından sistematik düzenle Irene Kühnel-Kunze tarafından yayımlanmış, daha sonra Richard Ettinghausen tarafından tamamlanmıştır (bk. bibl.). Kühnel'in bibliyografyası arasında kitap, makale ve tebliğlerden başka pek çok kitap tanıtım - inceleme ve ölen meslektaşlarına dair yazıları ile başta *Enciclopedia Italiana* ve *Encyclopedia Britannica* olmak üzere çeşitli ansiklopedilere yazılmış maddeleri bulunmaktadır.

Eserleri. *Granada* (Leipzig 1909); *Algierien* (Leipzig 1909); *Maurische Kunst* (Berlin 1909); *Kunst des Orients* (Wildpark-Potsdam 1924); *Miniaturalmalerei im islamischen Orient*, 1922; *Nordafrika: Tripolis, Tunis, Algier, Marokko, Baukunst, Landschaft, Volksleben* (Berlin 1924); *La miniature en orient* (Paris 1924); *Indische Buchmalereien aus dem Jahangir-Album der Staatsbibliothek zu Berlin* (Berlin 1924); *Islamische Kleinkunst* (Berlin 1925); *Islamische Stoffe aus ägyptischen Gräbern in der Islamischen Kunstabteilung und in der Stoffsammlung des Schlossmuseums* (Berlin 1927); *Die islamische Kunst* (Leipzig 1929); *Indische Miniaturen aus dem Besitze der Staatlichen Museen zu Berlin* (Berlin 1937); *Die Sammlung türkischer und islamischer Kunst im Tschinili Köschk* (Berlin-Leipzig 1938); *Islamische Schriftkunst* (Berlin-Leipzig 1942); *Kunst und Kultur der arabischen Welt* (Heidelberg 1943); *Indische Miniaturen* (Berlin 1946); *Die Moschee. Bedeutung, Einrichtung und kunsthistorische Entwicklung der islamischen Kultstätte* (Berlin 1949); *Die Arabeske, Sinn und Wandlung eines Ornaments* (Wiesbaden 1949); *Catalogue of Dated Tiraz Fabrics: Umayyad, Abbasid, Fatimid* (Washington D.C. 1952); *Catalogue of Spanish Rugs, 12th to 19th century* (Washington D.C. 1953); *Islamische Kunst aus den Berliner Museen* (Berlin 1954); *Moghul-Malerei* (Berlin 1955); *Cairene Rugs and Others Technically Related, 15th-17th Century* (Washington D.C. 1957).

Ernst
Kühnel

BİBLİYOGRAFYA :

Irene Kühnel-Kunze, "Bibliographie des Schriftstums von Ernst Kühnel", *Aus der Welt der islamischen Kunst. Festschrift Ernst Kühnel zum 75. Geburtstag am 26.10.1957*, Berlin 1959, s. 388-404; B. M. Usilton, "Ernst Kühnel", *Second Presentation of the Charles Lang Freer Medal-Freer Gallery of Art, Smithsonian Institution*, Washington 1960, s. 21-35; R. Anthes, "Ernst Kühnel (1882-1964)", *Jahrbuch der Stiftung Preussischer Kulturbesitz*, Berlin 1964-65, s. 33-37; K. Brisch, "Ernst Kühnel-Zum Gedenken an seinen hundersten Geburtstag", *Jahrbuch der Stiftung Preussischer Kulturbesitz*, Berlin 1982, s. 129-133; R. Ettinghausen, "In Memoriam Ernst Kühnel (26.X.1882 - 5.VIII.1964)", *Islamic Art and Archaeology Collected Papers*, Berlin 1984, s. 215-235; a.mlf., "In Memoriam Ernst Kühnel", *Madridier Mitteilungen*, VI (1965), s. 215-236; K. Erdmann, "Bibliography of the Writings of Ernst Kühnel, 1905-1953", *Ars Orientalis*, I, Baltimore 1954, s. 195-208; a.mlf., "Ernst Kühnel, 26.X.1882 - 5.VIII.1964", *Berliner Museen*, XIV (1964), s. 30-31; F. Babinger, "Ernst Kühnel, (1882-1964) Ein Nachruf", *ZDMG*, CXV (1965), s. 1-13; E. Heinrich, "Ernst Kühnel", *Af.O*, XXI (1966), s. 265-266; "Bibliographie der Nachrufe auf Ernst Kühnel...", *Kunst des Orients*, V (1968), s. IX-X.



SEMAVİ EYİCE

KÜLÂH (كلاه)

Dervişlerin kullandıkları başlık
(bk. TAÇ).

KÜLB-E-İ AHZÂN (bk. BEYTÜLAHZÂN).

KÜLEYNÎ (الكلينى)

Ebû Ca'fer Muhammed b. Ya'kûb
b. İshâk el-Küleynî er-Râzî
(ö. 329/941)

İmâmiyye Şîasi'nin
dört temel hadis kitabının
birincisi olan *el-Kâfî*'nin müellifi.

Büyük bir ihtimalle 265 (879) yılında Rey ile Kum şehirleri arasındaki Küleyn köyünde ilimle uğraşan bir ailenin ferdi olarak doğdu. Küleyn'de ikamet eden babası Ya'kûb b. İshak, Rey'in önde gelen âlimlerindendi. İlk öğrenimine memleketinde başlayan Küleynî'nin, İmâmiyye rivayetlerini kendisine nakleden kişilerin Kum'un ileri gelen âlimleri olduğu dikkate alındığında uzunca bir süre Kum'da okumuş olduğu söylenebilir. Bunun yanında

Allân diye tanınan dayısı dahil olmak üzere Rey'in önde gelen âlimlerinden faydalandı ve onlardan rivayette bulundu. Kendisinin çok itibar ettiği Nişâbur'un büyük âlimi Fazl b. Şâzân'ın görüş ve rivayetlerini Muhammed b. İsmâil en-Nisâbü'rî'den dinledi. Başta dayısı Allân ve Nisâbü'rî olmak üzere sayıları otuz altıya ulaşan hocaları arasında Ebû Ali Ahmed b. İdrîs b. Ahmed el-Eş'arî el-Kummî, Ebû Ca'fer Ahmed b. Muhammed b. İsâ el-Eş'arî el-Kummî, Sa'd b. Abdullah b. Ebû Halef el-Eş'arî el-Kummî ve Ali b. Hüseyin es-Sa'dâbâdî gibi devrinde temayüz etmiş hadisçiler bulunmaktadır. Muhtemelen IV. (X.) yüzyılın başlarında bilgisini arttırmak amacıyla Bağdat'a giden Küleynî, burada Dicle'nin batı yakasında Küfe Kapısı bölgesindeki Derbüssilsile'ye yerleşti. Bundan dolayı Silsilî nisbesiyle de anılan Küleynî'nin ilim meclisleri birçok kişinin uğrak yeri oldu. Abbâsî Halifesi Muktedir-Billâh devrinde İmâmiyye fırkasının ilmi başkanlığı kendisine intikal etti. Çok sayıda öğrenci yetiştiren Küleynî'den İbn Ebû Râfî' es-Saymerî diye meşhur olan Ebû Abdullah Ahmed b. İbrâhim, Ahmed b. Ahmed el-Kâtib el-Kûfî, Ahmed b. Ali b. Saîd el-Kûfî, Ahmed b. Muhammed b. Ali el-Kûfî, Ebû Gâlib Ahmed b. Muhammed er-Râzî, Ebû'l-Kâsım Ca'fer b. Muhammed, Ali b. Ahmed b. Mûsâ ed-Dekkâk, Ebû İsâ Muhammed b. Ahmed es-Sinânî gibi talebeleri rivayette bulunmuştur (hocaları ve öğrencileriyle ilgili geniş bilgi için bk. *el-Uşûl mine'l-Kâfî*, Hüseyin Ali Mahfûz'un girişi, I, 14-20; Kays Âl-i Kays, III, 78-81).

İlmî faaliyetlerinden dolayı gerek kendi zamanında gerekse kendisinden sonrakî Şîi İmâmî âlimlerinin Şîa'nın şeyhi ve yüz akı, insanların en güvenilirli olarak nitelendirdikleri Küleynî'nin (*A'yânü's-Şî'a*, IX, 99) ölüm tarihi kaynaklarda 328 (940) veya 329 (941) olarak zikredilmektedir. Ancak onun yaşadığı çağa daha yakın olan Ahmed b. Ali en-Necâşî'nin kaydettiği Şâban 329 (Mayıs 941) tarihi (*er-Ricâl*, s. 292) daha isabetli olmalıdır. Cenazesi Bâbü'l-kûfe makberesinin batı tarafına defnedildi. Günümüzde Dicle'nin doğusunda Cisrime'mûn adıyla anılan eski köprü'nün yakınında bulunan mezarı asırlardan beri imamların kabrine muadil bir ziyaretgâh olma özelliğini sürdürmektedir.

Küçük gaybet (gaybet-i suğrâ) döneminde yaşayan Küleynî'nin zamanında imamlardan gelen haberlerin Şîa doktrin ve uygulamasında yegâne kaynak olarak kabul

edilmesi İmâmiyye bünyesinde kelâm, fıkıh ve akla dayanan diğer ilimlere karşı bir muhalefet düşüncesi geliştirmiştir. İmâmiyye ulemâsının bu tavrı diğer bazı sebepler yanında on ikinci imamın gaybetinin uzun sürmeyeceği, onun yakında döneceği, toplumun karşı karşıya geldiği çeşitli problemleri çözeceği düşüncesine dayanmaktadır. Bu çerçevede Ahbârî-Selefî bir metot takip eden Küleynî, başta Ca'fer es-Sâdık olmak üzere imamlardan nakledilip *el-Uşûlü'l-erba'a mi'e* adı verilen hadis derlemeleri yanında diğer imamlardan gelen rivayetleri toplamış ve büyük bir hadis mecmuası meydana getirmiştir. Buhârî'nin Ehl-i sünnet hadisine katkısı ne ise Küleynî'nin de İmâmiyye Şîasi'nin hadis rivayetine katkısı o ölçüdedir. Küleynî her nevi ictihad, istidlâl ve akla dayalı düşünceye karşı çıkan Kum Medresesi mensuplarının, Şîi kelâmındaki akli gelişmelere ve Mu'tezile'nin metotlarını kabule yönelen Nevbahîler'e karşı şiddetli muhalefetlerine katılmış, İmâmiyye'yi diğer mezhepler yanında savunmak için bile olsa akli tartışma ve açıklamalara taraftar olmamıştır. Bu sebeple bütün çalışmaları imamlardan nakledilen haberleri toplama, kaydetme ve koruma çerçevesinde kalmıştır. Onun teolojik görüşlerini eserine kaydettiği haberlerden anlamak mümkün görünse de birbirine zıt olan nakilleri dikkate alındığında bunun son derece zor olduğu ortaya çıkar. Eserinin fûrû bölümünü fıkıh bablarına göre düzenlemiş olmakla birlikte Küleynî akli esaslara dayanan usûl-i fıkha karşı muhalefetini sürdürmüştür.

Eserleri. Küleynî'nin günümüze ulaşan en meşhur eseri *el-Kâfî fi'l-İlmî'd-dîn*'dir (*Kitâbü'l-Kâfî*). Yirmi (veya otuz) yılda tamamlanan, usul ve fûrûa ait otuz beş kitaptan meydana gelen ve 16.199 hadis ihtiva eden bu mecmua Küleynî'ye asıl şöhretini sağlayan en önemli çalışmasıdır. Çeşitli kütüphanelerde çok sayıda yazma nüshası, şerh, ihtisar ve hâşiyeleri bulunan *el-Kâfî*'nin (Kays Âl-i Kays, III, 85-93) usul bölümü Şîraz (1278), Tebriz (1281), Tahran (1311, 1374) ve Leknev'de (1302/1885), fûrû kısmı Tahran (1315) ve Leknev'de (1302/1885) yayımlanmıştır. Eserin son bölümü olan "er-Ravza" ise Tahran (1303) ve Leknev'de (1302/1885) neşredilmiştir. Kitabın bütün kısımlarını ihtiva eden ilmi neşri Ali Ekber el-Gaffârî tarafından sekiz cilt halinde gerçekleştirilmiştir (Tahran 1375-1378, 1381/1961, 1398/1978; Beyrut 1401/1980, ofset). Kü-